

РАЗРАБОТКА ПОКАЗАТЕЛЕЙ УПРАВЛЕНИЯ КОМПЛЕКСНОЙ СИСТЕМОЙ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

ТИМОХОВА Г. Б.

кандидат экономических наук

ХОРОШАЯ Е. Н.

Харьков

Современный период развития исследований по проблеме финансовой безопасности характеризуется как период становления относительно нового направления экономической теории – теории безопасного функционирования хозяйственных систем. Основой ее формирования является комплексный подход к исследованию жизненного цикла хозяйствующего субъекта и хозяйства в целом как к экономическим системам.

В Украине и за рубежом различными аспектами данной проблемы занимались А. И. Барановский, В. В. Бурцев, А. Д. Василик, М. Ю. Дмитриева, М. М. Ермошенко, Я. А. Жалило, Н. П. Капустин, А. Ф. Новикова, Е. А. Олейников, Г. А. Пастернак-Таранушенко и другие. Отдавая должное научным работам отечественных и зарубежных ученых по проблемам обеспечения и оценки финансовой безопасности предприятий, следует заметить, что существует потребность в их дальнейшем развитии в контексте обеспечения устойчивого развития предприятия, что и определило цель данной статьи.

Выделяют два аспекта финансовой безопасности, которые формируются вместе с появлением и развитием хозяйствующего субъекта – «система обеспечения финансовой безопасности хозяйствующего субъекта» и «финансовая безопасность хозяйствующего субъекта».

Система обеспечения финансовой безопасности хозяйствующего субъекта представляет собой организованную совокупность специальных служб, средств, методов и мероприятий, обеспечивающих прогнозирование рисков, формирование системы мер по их предупреждению и ослаблению, ликвидацию последствий их реализации, обеспечение защищенности персонала и имущества предприятия [1, 2].

Финансовая безопасность хозяйствующего субъекта представляет такое состояние, при котором:

- ✦ предприятие находится в финансовом равновесии и обеспечивается устойчивость, платежеспособность и его ликвидность в долгосрочном периоде;
- ✦ удовлетворяются потребности в финансовых ресурсах для устойчивого расширенного производства;
- ✦ обеспечивается достаточная финансовая независимость;

- ✦ предприятие способно противостоять существующим и возникающим опасностям и угрозам, стремящимся причинить ему финансовый ущерб, изменить (к более нерациональной) структуру капитала, принудительно ликвидировать предприятие;
- ✦ обеспечивается достаточная гибкость при принятии финансовых решений;
- ✦ обеспечивается защищенность финансовых интересов собственников предприятия [3, 4].

Данные структурные аспекты финансовой безопасности объединены основной целью существования комплексной системы финансовой безопасности предприятия – обеспечение равновесного финансового развития хозяйствующего субъекта.

Финансовое равновесие в классификации типов равновесия экономических систем относится к динамическому целевому равновесию, которое характеризуется состоянием оптимума, достигаемого системой под влиянием деятельности управляющего субъекта. Такой тип равновесия связан с выделением управляющей подсистемы, являющейся функционально автономной, процессом субъективного целеполагания и оптимального управления.

Термин «финансовое равновесие» (*l'equilibre des flux*) наиболее полное развитие получил в приложении к экономическим системам микроуровня. Он используется учеными французской научной школы финансового менеджмента для обозначения такого режима функционирования предприятия, при котором в каждый период времени процессы поступления и расходования денежных средств сбалансированы, то есть сальдо положительных и отрицательных денежных потоков равно нулю [8]. Предполагается, что такой режим функционирования предприятия, называемый режимом финансового равновесия, обеспечивает его безопасное финансовое развитие: отсутствуют кризисы ликвидности и платежеспособности.

В понятийном аппарате американской школы финансового менеджмента термин «финансовое равновесие» отсутствует, однако в качестве его аналога используется понятие синхронизации денежных потоков во времени (*cash flows synchronization*) [1, 8].

Исходя из методологического подхода Унковской Т. Е. [6, 7] понимание концепции финансового равновесия предприятия как абсолютной синхронизации денежных потоков является слишком ограниченным. Если предприятие находится в таком финансовом режиме, то теоретически сумма денежных средств на счете предприятия может быть равной нулю. Такая ситуация

неоптимальна внаслідок того, що в цьому випадку задовольняється тільки транзакційний попит підприємства на грошові засоби, при цьому інші життєво важливі компоненти сукупного попиту на гроші – попит, зумовлений мотивацією обережності (*precautionary demand*), а також мотивацією підтримки кредитного рейтингу та збереження компенсаційних залишків, залишаються незадоволеними [6]. Тобто, режим синхронізації грошових потоків не описує структуру оптимального та безпечного фінансового стану і не дозволяє достатньо повно розкрити вплив параметрів фінансової політики підприємства та зовнішнього середовища на динамічні властивості рівноважного стану, його досягнємості та стійкості.

Таким чином, фінансове рівноважє економічної системи – це такий фінансовий режим її функціонування, при якому сукупний потенціал фінансової дестабілізації даної системи рівний нулю.

Якщо рівноважє не встановилось, і в системі існують градієнти сукупного потенціалу фінансової дестабілізації, то фінансовий режим функціонування системи є нерівноважним та фактично небезпечним.

Процес фінансової релаксації економічної системи – це процес її переходу з нерівноважного стану в стан фінансового рівноважє. Період фінансової релаксації – інтервал часу, впродовж якого відбувається цей процес переходу [6].

Якщо розглянути процес, що відбувається в економічній системі з швидкістю, значно меншою за швидкість релаксації, на будь-якому етапі, на якому сукупний потенціал фінансової дестабілізації встигає вирівнятися (проходить через нульове значення), він представляє собою ланку рівноважних станів і відповідно є фінансово безпечним для функціонування господарюючого суб'єкта. Роль управління комплексною системою фінансової безпеки підприємства в контексті досягнення фінансового рівноважє визначається тим, що її завдання повинні мінімізувати процес фінансової релаксації та задавати такий характер функціонування системи забезпечення безпеки, який створює:

а) можливість ідентифікації загроз за градієнтами сукупного потенціалу фінансової дестабілізації, їх ознаками, оцінки ймовірного характеру їх прояву, та періоду фінансової релаксації. Зміна функції потенціалу фінансової дестабілізації з часом несе в собі значущу інформацію про траєкторію фінансового розвитку фірми, її відхилення від рівноважє та накопичення джерел нестабільності та небезпечності;

б) можливість розробки «шкали фінансової безпеки» господарюючого суб'єкта, що складається з чотирьох зон – максимальної безпеки, достатньої безпеки, нестійкості та ризику, та трьох точок – оптимальності, рівноважє та резерву. Дані шкали можуть бути одним з критеріїв оцінки оптимальності прийнятих рішень. Використання

даного підходу дозволить об'єктивно оцінити поточний стан господарюючого суб'єкта та дати аналіз розвитку ситуації в перспективі;

в) можливість цілеспрямованих реакцій суб'єктів безпеки при виникненні загроз, які не були передбачені.

Підкреслимо, що діагностика рівня фінансової безпеки за системою « шкала фінансової безпеки » в необхідних випадках повинна враховувати спеціальні галузеві особливості підприємств, а порогові значення показників слід визначати з урахуванням періоду розвитку економіки та фінансової релаксації. Система оцінних показників повинна включати не тільки показники-критерії, але й додаткові аналітичні показники, що формують цілісне представлення про стан господарюючого суб'єкта.

Розглядаючи методи побудови комплексної системи фінансової безпеки необхідно врахувати ряд аспектів:

- ✦ до складу індикаторів, що визначають « шкалу фінансової безпеки », в першу чергу слід включати ті показники, які характеризують різні сторони фінансового стану підприємства та дозволяють оцінити його фінансові результати по різних напрямках. Якщо ж внутрішнє устроєння системи таке, що в ній домінують механізми позитивної зворотної зв'язі, то є зовнішнє вплив викликає внутрішні процеси, що посилюють це вплив, то система все далі відхиляється від рівноважного стану, і воно стає для неї недосягним;
- ✦ можливість кількісної оцінки окремих показників та аналіз їх взаємозв'язі. Ізольоване розглядання індикаторів не дозволяє об'єктивно визначати їх порогові значення;
- ✦ при виборі показників необхідно передбачувати можливість розрахунку їх прогнозних значень;
- ✦ прогнозування рівня показників повинно передбачувати оцінку надійності в залежності від періоду фінансової релаксації;
- ✦ методика розрахунку комплексного показника, що характеризує фінансовий рівень економічної безпеки підприємства, повинна бути достатньо простою та доступною, базуючою на бухгалтерських даних.

Підводячи висновки дослідження, цілеспрямовано відзначимо, що дискусійною залишається проблема вибору критеріїв оцінки управління фінансовою безпекою підприємства. При цьому дискусійність зумовлена не внутрішніми суперечностями системи критеріїв, а складністю самого об'єкта дослідження – промислового підприємства. При формуванні критеріальної бази доводиться вирішувати достатньо складні завдання визначення чітко фіксованих меж рівня фінансової безпеки, порівняємості різних оцінок рівня безпеки

отдельно взятого предприятия, а также предприятий разных отраслей. ■

ЛИТЕРАТУРА

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк.– К.: Эльга, Ника-Центр, 2004.– 784 с.

2. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятия. Подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. А. Безпалько, А. С. Власков.– М.: Изд. «Ось-89», 2006.– 208 с.

3. Гладченко Т. М. Економічна безпека підприємницької діяльності. / Т. М. Гладченко // Збірник наукових праць «Актуальні проблеми міжнародних відносин»: Вип. 26.– К.: ВПЦ «Київський університет», Інститут міжнародних відносин, 2001.– С. 357.

4. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки. / К. С. Горячева // Економіст.– 2003.– № 8.– С. 216.

5. Минаев Г. А. Безопасность организации [Текст] : учебник / Г. А. Минаев ; Ин-т управления и безопасности.– Київ : КНТ, 2009.– 440 с.

6. Унковская Т. Е. Новая парадигма понимания финансовой стабильности: разрешение парадоксов монетарной политики / Т. Е. Унковская // Экономическая теория.– 2009.– № 1.– С. 14 – 33.

7. Унковская Т. Е. Финансовое равновесие предприятия: монография / Унковская Т. Е.– К.: Генеза, 1997.– 380 с.

8. Фінансова безпека підприємства і банківських установ: монографія/ За загальною ред. А. О. Єпіфанова.– Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009.– 295 с.